

מכון שלום הרטמן

הסיפור המרכזי הצרוב בתודעת תלמידנו הוא סיפור נס כד השמן, ולא בכדי, תודעת הנס היא מן הנושאים המרכזיים המלווים את חנוכה. בשיעור זה בחרנו להעלות לדיון את נושא יחסנו לנס דרך שניים מן המקורות המוכרים של חנוכה, המבטאים שתי תפיסות שונות ביחס לנס.

מטרות השיעור:

1. להעלות את מושג הנס ומשמעותו בחיינו.
2. לעמוד על הפער שבין ניסיות לאחריות.
3. לשאול את עצמנו מה מקומם של נסים בחיינו.

מבנה השיעור:

1. דיון פתוח בשאלות: מהו נס? מה בין נס לחנוכה? מה בין נס לחיינו?
2. עיון בחברותות בשני מקורות המשקפים תפיסות שונות ביחס לנס.
3. דיון מסכם על הקשר שבין זמן היווצרות הטקסט לתפיסה שהוא מייצג ולתפיסות שאנחנו מחזיקים בהן כיום.

מהלך השיעור

1. נכתוב על הלוח את המילה נס, ונבקש מהתלמידים להסביר, לנסות ולהגדיר - מהו נס? נוכל לסכם את הדיון בהגדרה המילונית: "מעשה פלא, דבר שלמעלה מן הטבע" (מילון אבן שושן)
2. נשאל את התלמידים: כיצד מתקשר מושג הנס לחנוכה?
נס פך השמן שהיה בו כדי לדלוק יום אחד והספיק לשמונה ימים...
על הסביבון כתוב: נס גדול היה פה.
הדלקת החנוכייה תכליתה לפרסם את הנס, שנעשה ליהודים על ידי הקדוש ברוך הוא. לשם כך יש להדליק את החנוכייה על אדן החלון, על מנת שמקסימום אנשים יראו אותה ולא רק בני הבית.
3. נשאל את התלמידים האם יש נסים בחייהם? נבקש מהתלמידים לשתף את הכיתה באירועים נסיים שקרו להם.
4. נחלק לתלמידים דפים ללימוד בחברותות. בדף מופיעים זה מול זה את שני טקסטים ידועים ומוכרים מחנוכה. מצ"ב דף.
האחד, "הנרות הללו", מקורו מסכת סופרים, שנערכה במאה ה-8 לספירה. הטקסט מושר עפ"י מיד לאחר הדלקת הנרות ומהווה חלק מטקס ההדלקה.
השני, "אנו נושאים לפידים", השיר נכתב על ידי אהרון זאב, שהיה קצין חינוך ראשי ראשון בצה"ל.
5. לעמוד על התפיסות השונות שמעלים שני הטקסטים ביחס לנס. ראו הרחבה לדף המקורות.
6. נשאל את התלמידים:
* האם יש קשר בין מועד חיבור הטקסט, מבחינת תקופה, אווירה חברתית, לבין העמדה המובעת בו ביחס לנס?
* איך באה לידי ביטוי כל אחת מהתפיסות של הנס בחיינו?
* עם איזה מקור אתם מזדהים יותר ומדוע?

הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים, ועל הנפלאות, ועל התשועות, ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה על ידי כהניך הקדושים. וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסיך ועל ישועותיך ועל נפלאותיך.

◀ מהי מטרת הדלקת הנרות?

◀ למי נזקף הניצחון במרד החשמונאים?

אנו נושאים לפידיים בלילות אפלים,
זורחים השבילים מתחת רגלינו
ומי אשר לב לו הצמא לאור –
ישא את עיניו ויבוא אלינו לאור
ויבוא!

נס לא קרה לנו! פך שמן לא מצאנו!
לעמק הלכנו, ההרה עלינו,
מעינות האורות הגנוזים גילינו.
נס לא קרה לנו! פך שמן לא מצאנו!
בסלע חצבנו עד דם,
ויהי אור!

◀ על מי לדעתכם מדובר בשיר? מי הם שנושאים את הפידיים?

השיר מתעמת עם תפיסה העולה ב"הנרות הללו".

◀ לאיזו תפיסה מתנגד השיר ואיזו תפיסה הוא מציע?

◀ עם איזו גישה אתם מזדהה יותר? למה?

בחנוכה נוהגים ללוות את הדלקת הנרות בשירת ובאמירת תפילת "הנרות הללו". נוסח התפילה מופיע לראשונה במסכת סופרים (פרק כ, הלכה ו) שנערכה במאה השמינית לספירה בקירוב. הרוח העולה מתוך התפילה שמה את האל במרכז. הסיבה להדלקת הנרות היא הניסים והנפלאות, הישועות וההצלה שנקט אלוהים כלפי עם ישראל בתקופת מרד החשמונאים. על פי המקור ניצחון המכבים הוא תוצאה של רצונו ופועלו של אלוהים. המכבים היו בבחינת שליחיו של האל בלבד. הדלקת הנרות מטרתה להביע את שבחו של האל ולפרסמו ברבים.

שיר שנכתב במחצית השנייה של המאה ה-20 בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל. ניכרת בשיר ההזדהות בין הגבורה היהודית והמעשה הציוני בדרך להקמת המדינה ובראשית ימיה, לבין גבורת המכבים ומעשיהם במרד החשמונאים במאה השנייה לפסה"נ. תוך כך מרכז הכובד בשיר נתון למעשה האנושי ולא לזה האלוהי, על כן נאמר באופן מפורש "נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו, בסלע חצבנו עד דם ויהי אור". המעשה הציוני של הקמת מדינת ישראל וההגנה עליה אינו בגדר נס, אלא מעשה אנושי הכרוך במאמץ אדיר, בגבורה, בנחישות ובמחיר דמים כדי להביא את האור. אלא שהאור בשיר אינו בריאה אלוהית במאמר "נִיאֲמַר אֱלֹהִים, יְהִי אֹר; וַיְהִי-אֹר" (בראשית א, ג), כי אם תולדה של מעשה אנושי.

הנרות הללו

נקודות לדיון

אנו נושאים לפידיים

מלים: אהרון זאב

נקודות לדיון

הרחבה על דף המקורות:

הנרות הללו

אנו נושאים לפידיים